

Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date

14.07.2018

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date

09.10.2018

Dr. Öğr. Üyesi Murat SEZİK

Adıyaman Üniversitesi
İİBF - Kamu Yönetimi Bölümü
msezik@adiyaman.edu.tr

KENTSEL DÖNÜŞÜM (KENTSEL YENİLENME) SÜRECİNDE KENT KİMLİĞİNİN ÖNEMİ VE KORUNMASI: DİYARBAKIR SUR ÖRNEĞİ

Özet

Kentsel dönüşüm uygulamaları tüm dünyada olduğu gibi Türkiye de de popüler uygulamalardan birisi haline gelmiştir.

Çoğu kez yüksek rant alanı olduğu için özel sektörün ilgisini çeken uygulamalar kentin kimliğinin ve kültürel değerlerinin korunması gerekliliği hallerinde merkezi idarenin ve yerel yönetimin dikkatli ve özenli çalışmasını gerektiren uygulamalara dönüşür.

Diyarbakır Suriçi bölgesi kentsel dönüşüm uygulaması rant güdüsünden uzak, kültürel birikimlerin korunması ve tarihi değerlerin gün yüzüne çıkarılması hedefinin merkeze yerleştirildiği bir uygulama olmalıdır. Bu çalışmada bölgede gerçekleştirilen ve devam eden kentsel dönüşüm uygulamaları hakkında bölgede yaşayan vatandaşların yaklaşımları ele alınmış, bölge insanın daha mutlu olabilmesi için merkezi yönetim- yerel yönetim ve bölge insanının taleplerinin örtüştürülmesi adına öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kentsel Dönüşüm, Kent Kimliği, Yerel Yönetimler, Suriçi

IMPORTANCE OF CITY IDENTITY IN THE PROCESS OF URBAN TRANSFORMATION: SAMPLE OF SUR IN DİYARBAKIR.

Abstract

Urban transformation has become so popular in Turkey as it has been in all around the world. As it has a patention of high income, it attracts the private sector. For this reason central government and local administrations should be careful about saving the idntity and the cultural values of the cities. The urban transformation of Suriçi in Diyarbakır should be for from the worry of getting high income. On the contrary it should be a process of bringing a light of the historical and cultural values. In this study the ideas of people living in the region of urban transformations were held. And to the happines of the people living in these regions some suggestions were brought forward about the completed and angoing urban transformations.

Key Words: Urban transformation, Urban İdentitiy, Local Adminestration, Suriçi

1-Giriş

Kentler, bulundurduğu yoğun yapılar ve yoğun nüfus nedeniyle karmaşık ve dinamik sistemlerdir. Bununla beraber kentler tarihsel süreç içerisinde, toplumsal, çevresel, fiziksel, ekonomik ve siyasal - ideolojik faktörlerin etkisiyle değişim ve dönüşüm göstermektedirler. Bu bağlamda kentsel dönüşüm bir olgu olarak sürekli gerçekleşmektedir.

Makalenin konusunu oluşturan anlamdaki kentsel dönüşüm, merkezi idarenin aldığı bir dizi karar sonucu oluşan politikaların yerel yönetimler ve ilgili kamu kurumları tarafından uygulanmasıdır. Kentin rehabilite edilmesi, yenilenmesi, korunması ve yeniden canlandırılması gibi unsurları içeren politika uygulamaları, 1999 yılındaki Marmara depreminden sonra Türkiye gündeminde daha ciddi bir şekilde tartışılır olmuş, hükümet programlarında kentsel yaşam kalitesini artırma adına düzenli kentleşme, konut ve kentsel dönüşüm konularına vurgu yapılmıştır.

Kentsel dönüşüm çalışmalarının hedeflerden biri şüphesiz kentsel mekân kalitesidir. Kentsel mekân kalitesi beraberinde kişisel yaşam kalitesini de getirmektedir. Kentsel yaşam kalitesi, alt yapı ve üst yapı donatıları ile sağlıklı bir kent yapısının oluşturulmasına bağlıdır. Bu durum, kente yeni nüfus grupları çekmede bir anlamda kentin yaşanabilirlik bakımından tercih edilmesini, cazibe merkezi haline gelmesini de sağlamaktadır.

Kentler, burada yaşayan insanlarıyla, sivil mimari örnekleriyle, hanlarıyla, hamamlarıyla, kıraathaneleriyle, ibadethaneleriyle, meydanlarıyla, mahalleleriyle var olur. Bunları değiştirip dönüştürdüğünüzde kent, artık o kent değildir. Kentler farklı özellikteki yapıları, doğal güzellikleri ve kültürleriyle birbirlerinden ayrılmaktadır. Kentsel dönüşüm süreci ile birlikte bu farklılıklar iyice azalmakla beraber, kentler birbirine benzer yapı blokları ile aynileşme tehdidi altındadır. Kentlerde farklılığını koruyan yapılar, doğal güzellikler ve kültürel kodlar ise bir başkasına pazarlanabilir meta gibi görüldüğünden korunmaya çalışılmakta ve bunun üzerinden pazarlama politikaları belirlenmektedir.

Çalışmada Diyarbakır Sur ilçesindeki Ali Paşa, Cevat Paşa, Lale Bey, Fatih Paşa, Hasırlı, Dabanoğlu Mahallelerinde kentsel dönüşüm (yenilenme) uygulamalarında bütün kentlerde uygulanan projelerden farklı olarak, ilçenin yapısal özelliklerinin korunması, mahalle yaşantısının kendisine has kültürel yaşam kalıplarının korunmaya devam ettirilmesi gerekliliği tartışılmıştır. Sayılan mahallelerde bulunan tarihi nitelikli yapıların, pazarlanabilir olmasından değil, burada yaşayan insanların hayatlarının devamı için gerekli görüldüğü için korunması veya yeniden inşasının önemi çalışmanın odaklandığı diğer konudur.

Çalışmada yöntem olarak sahada yapılan gözlemler, görüşmeler ve kentsel dönüşüm literatürünün incelenmesi benimsenmiş ve literatürde ortaya konulan bilimsel yaklaşımların uygulama ile uyumu tartışılmıştır. Araştırmada görüşme tekniği olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmış, sorular muhatapla yüz yüze sorularak verilen cevaplar kayıtlara alınmıştır. Araştırmacının Diyarbakır kentinde daha önceki yıllarda bulunmuş olması bölgeye dair gözlem yapma ve önceyle sonrayı mukayese etmede kolaylık sağlamıştır.

Kentler, insanların yaşantısını düzenlemek üzere oluşturulmuş fiziki mekânlardır. Bu mekânlar yapay çevre unsurları olup insanların değer yargıları tarafından şekillendirilmiştir. Kent gibi bir “yapılar bütünü” oluşturabilmek için insanlığın birlikte yaşama istekliliğine sahip olması, medeni olması gerekir. Buradan hareketle “medeniyeti”, organize edilmiş sosyal hayat olarak da tarif edebiliriz. Kent bu durumda sosyal hayatın merkezinde, kalbinde bulunmaktadır. Kentler, sanayi devrimi ile beraber toplumsal yapıyı etkileyecek bir olgu olarak görülmeye başlanmıştır. 1950’lerde dünya nüfusunun üçte birinden azı kentlerde yaşıyorken bugün için bu oran yüzde 53,6’dır. Birleşmiş Milletler’in (BM) projeksiyonuna göre 2030 yılında kentsel nüfus yüzde 60’a, 2050’de ise yüzde 70’e ulaşacağı tahmin edilmektedir (Duman ve Coşkun,2015: 22).

Çalışmanın diğer önemli kavramı kent kimliğidir. Kentler kuruldukları coğrafi alan özellikleri itibarı ile birbirlerinden çeşitli farklılıklar taşımaktadır. Kentlerin farklılığı sadece coğrafi alanla sınırlı kalmamakta, tarihsel süreç içerisinde yaşanan toplumsal olaylar, o kentte yaşayan insanların değerlerinin birer yansıması olan mimari öğeler, toplumda iz bırakmış bir sanatçı, fikir adamı veya devlet adamı, efsane kahramanı da kentin diğer kentlerden ayrılmasını sağlayan önemli birer kimlik vesikası olmaktadır. Bir kente ait kentsel kimliklerin neler olduğunu daha iyi anlayabilmek için

kentteki mimari öğelerin yapısal özelliklerinin, kentteki anıtsal yapıların, sivil mimari örneklerinin, yapılardaki sanatsal öğelerin bilinmesi gereklidir. Bunun yanında kentsel kimliği oluşturan tarihsel süreçlerinde bilinmesi ve kentsel dönüşüm uygulamalarında bunlara dikkat edilmesi önem taşımaktadır.

2. Kentsel Dönüşüm Kavramı

Türkçe sözlükte, “dönüşüm kelimesi” olduğundan başka bir biçime girme, başka bir durum alma, inkılâp, şekil değiştirme olarak tanımlanırken kent plancıları bu tanımdan hareketle kentsel dönüşümü, kentsel alanların var olan durumdan başka bir biçime girmesi, başka bir durum alması olarak tanımlamaktadır.

Son yıllarda dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi, Türkiye’de de kentsel dönüşüm kavramı üzerinde çeşitli tartışmalar yapılmaktadır. Şişman’ın, Thomas’dan yaptığı aktarmada (2009:28) kentsel dönüşüm, kentsel sorunlara çözüm üretmek amacıyla, değişime uğrayan bir bölgenin ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarına kalıcı bir çözüm sağlamaya çalışan kapsamlı bir vizyon ve eylem olarak ifade edilmektedir.

Kentsel dönüşüme yönelik olarak yapılan başka bir tanımlamada ise kentsel dönüşüm “çarpık yapılaşmış, köhneleşmiş, afetlere ve kentsel risklere duyarlı, alt yapısı yetersiz ve nitelsiz, yoğun yapılaşmış, yasal ya da imara aykırı yerlerdeki mülkiyetin; yeni imar planı verilerine uygun düzenlenmesi” (Ülger,2010:185) olarak ifade edilmiştir.

Yapılan kavramsallaştırmalara ve dönemlere baktığımızda kentsel dönüşümü, bir kentin tümünün veya belli kesimlerinin değişmesi başka bir şekle girmesi olarak da görmek mümkündür. Bu da mekânsal değişimi ve bunun bir sonucu olarak mekânların işlevselliğinin değişimini ortaya çıkarmaktadır. Kentsel dönüşüm son yıllarda gündeme oturmuş bir kavram olsa da ilk kentlerden itibaren kentlerin bir değişim ve dönüşüm içinde olduğu bir gerçektir. Kentlerin ortaya çıkışı ile ilgili kuramlar ekoloji, sosyal örgütlenmeler ve teknoloji gibi faktörlerin kentin gelişimi üzerinde etkili olduğunu ortaya koymuş, ekolojik değişimlerin veya teknolojik ilerlemelerin kentlerde değişim ve dönüşümü sağladığı gerçeğini gözler önüne sermiştir. Fakat çalışmamızın özünü oluşturan bağlamdaki kentsel dönüşüm uygulamaları belli bir plan ve program dâhilinde hazırlanan uygun projeler eşliğinde sürdürülen bir dizi idari ve yasal düzenlemeleri içeren çalışmalardır.

Kentler, ekonomik sebepler, sosyal gelişimdeki yetersizlikler, aşırı nüfus yığılmaları, yanlış yer seçimi ve doğal afetler gibi nedenlerden dolayı yenilenme, dönüşüm ve iyileştirme çalışmalarına ihtiyaç duymaktadır (Korkmaz, 2013:118). Kentlerin sorunlu alanlarının yenilenerek kentliler için yeniden kazandırılması sürecinde sadece fiziki mekânların değişimi değil, aynı zamanda hayat tarzlarının da değişimi söz konusu olmaktadır. Kentsel dönüşümde kentsel kimlik öğelerinin tamamının korunması yani “emlak eksenli” değerlendirmelerden vazgeçilerek “değer eksenli” dönüşüm politikalarının ortaya konulması, kentlerin kültürel kodlarının korunabilmesi gerekmektedir.

2.1.Kent Kimliğinin Yeniden Tanımlanması Olarak Kentsel Dönüşüme Avrupa ve Amerika’dan Yaklaşımlar

Kentin sahip olduğu kültürel ve doğal değerlerin korunması kent bilimcilerin önem verdiği başlıklardan birisi olup bu değerler aynı zamanda kentin kimliğini oluşturmaktadır. Kentsel dönüşüm olgusu ilk olarak gelişmiş batı kentlerinde sosyal ve ekonomik açıdan çöküntü alanlarının yeniden canlandırılmasına yönelik müdahaleler yapılmasıyla başlamıştır. Sanayi devriminden sonra hız kazanan kentleşme süreciyle birlikte kentsel mekânda meydana gelen işlevsel değişim, sanayileşmenin kentlere olumsuz etkisi, kent merkezlerinin köhnemesi, doğal afetler, savaşlar gibi nedenler mevcut kent yapısının dönüşümünü gerekli kılmıştır (Sağır,2009: 60).

Kentsel dönüşüm düşüncesini ilk başlatan olay, Paris’in kent kimliğini yeniden oluşturmak üzere Haussmann tarafından ortaya atılan “yaratıcı yıkım” kavramı ile gündeme gelmiştir. Kente nefes aldirmek amacıyla bu yola gidilmiş, caddeler genişletilmiş, bulvarlar açılmış, köşeli mahalleler

kurulmuştur. Ayrıca, iktidarın gücünü mekâna yansıtma çabası da olan bu çalışma “Paris modeli “olarak Avrupa’nın diğer kentlerine ve Rusya’ya sıçramıştır (Kaypak, 2010: 88).

Kentsel yenilenme de diyebileceğimiz kentsel dönüşüm hareketleri Avrupa’da 1950’lerde önem kazanmaya başlamıştır. Kentsel dönüşüm bu yıllarda kentsel yeniden imar (urban reconstruction), 1960’larda kentsel yeniden canlandırma (urban revitalisation), 1970’lerde kentsel yenileme (urban renewal), 1980’lerde kentsel yeniden geliştirme (urban redevelopment) kavramsallaştırmaları ile sürdürülmüştür (Göz, 2008: 8).

1980’lerin ortalarında tüm Avrupa’da yeniden yapılanma üzerine bilimsel çalışmalar başlatılmış, 1987 tarihinde gerçekleştirilen Bellagio Konferansı savaş sonrası kentlerinde yeniden yapılanmayı konu alan pek çok farklı disiplini bir araya getirmiştir. 1990 tarihinde Avrupa Topluluğu Komisyonu tarafından hazırlanan ve kentsel çevreyi ele alan “GreenPaper”in katkıları ile Batı Avrupa hükümetleri kentsel planlamaya ilişkin kendi hedeflerini ortaya koymuşlardır. Bu hedefler arasında kentsel alanın yeniden geliştirilmesi ilk sıralarda yer almıştır (Özden, 2001: 259).

Amerika’da kentsel alanların yenilenmesi, canlandırılması ve çeşitlendirilmesi üzerine çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Eyaletler bazında hazırlanan gelişim ve yenileme planları ile kentsel alanlar canlandırılmaya çalışılmaktadır. Bu çabalar 1997 tarihli “Amerikan Toplumunu Yenileme Yasası”nda yerini almıştır (Özden, 2001: 260).

Amerika’da hazırlanan bir başka yasa değişikliği ile yerel yönetimlere kentsel yenileme konusunda oldukça önemli yükümlülükler verilmiştir. Bu yasa değişikliği ile kentsel yenilemeye ilişkin yerel yönetimlerin bir yıllık finansman raporu hazırlaması, kentsel yenileme alanındaki her bir projenin verileri ve tanımlamaları, kentsel yenileme alanlarında artan değerlerin miktarlarının saptanması ve kentsel yenileme alanlarında yapılması gereken işlerin sınıflandırılması istenmiştir.

Avrupa’da ve Amerika’da uzun yıllardır sürmekte olan kentsel dönüşüm uygulamaları aynı zamanda kentsel koruma ilkelerini de beraberinde getirmiştir. Bir yandan kentin kullanılmayan alanları yeni işlevler yüklenerek kullanıma açılırken öte yanda kentin kimliği mahiyetinde sayılabilecek kültür miraslarının korunup yaşatılabilmesi ve kente kazandırılması hedeflenmiştir.

2.2. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm

Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi’nde başlayan, sanayileşme ile birlikte ivme kazanan kentleşme süreci beraberinde Ankara, İzmir, İstanbul gibi büyük kentlerin kontrolsüz bir şekilde büyümesine yol açmıştır. Küçük yerleşim birimlerinden büyük kent merkezlerine yapılan göçler neticesinde ekonomik, sosyo- kültürel sorunların yanında en temel sorun olarak barınma sorunu ortaya çıkmıştır.

Barınma ihtiyacının kısa dönemde çözülmesi amacıyla ortaya çıkan sağlıksız ve yasadışı konutlar, alt yapı sorunları, tahrip edilen kültür mirası, düşük fiziksel standartlar bir araya gelerek kentsel yoksunluğun ve dönüşüm ihtiyacının temellerini oluşturmuştur (Özden, 2006: 219).

Türkiye’de yaşanan hızlı kentleşme 1950’li yıllarda başlamış ve bu sürecin kentsel yaşam kalitesi üzerinde ciddi olumsuz etkileri olmuştur. 1960-2000 yılları arasında kentsel nüfus, 8.8 milyondan 44 milyona çıkarak yaklaşık beş kat artmıştır. 2018 tarihi itibarıyla Türkiye nüfusu 80 milyon 810 olup bunun % 90’ı il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadır (www.tuik.gov.tr).

İstatistiklere baktığımızda Türkiye kentlerinin “nüfus yığılması” ile karşı karşıya kaldığını ifade edilebilir. Kırsaldan kentlere çeşitli sebeplerle gelen insanlar, çoğu türdeş görünüşlü, tek katlı, tek odalı, bahçeli; ağaçları, kümesi, ahşap eklentileri olan barınak mahiyetindeki gecekondular inşa ederek kent hayatına tutunmaya çalışmaktadırlar. 1948 yılında, büyük kentlerde 25-30 bin kadar gecekondulu bulunurken bu rakam 1953’te 80 bin, 1960’ta 240 bin, 1983’te 1,5 milyon rakamına ulaşmıştır. 21. yüzyılın ilk yıllarında ise Türkiye’de 2,2 milyona ulaştığı tahmin edilmektedir. Kentlerde ortalama hane büyüklüğü beş olarak alındığında gecekondularda yaşayan nüfusun on milyondan fazla olduğu sonucuna varılabilir (Görün, 2010: 150).

Türkiye’de kentsel dönüşüm konusunda yapılan çalışmalarda, kentsel dönüşümün üç ayrı döneme ayrılarak incelenmesi genel kabul gören yaklaşım olmuştur. Bu dönemler 1950-1980 arası, 1980-2000 yılları arası ve 2003 yılı ve sonrasını kapsayan dönemlerdir. Bu dönemlerin ortak yanı

gecekondu bölgelerinin kentsel dönüşüme tabii tutulmasıdır. Bu nedenle “kentsel dönüşüm” programları yıkım tehdidi ile eş anlamlı olarak görülmüş ve kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilen bütün mahalleler, gelecekle ilgili ciddi kaygılar duyarak, bu programlara karşı koyabilmenin yollarını aramışlardır. Aslında, 1960’larda gecekondu işlev değiştirmeye başlamış, bu yıllarla beraber gecekondu artık eskisi gibi masum ve doğaçlama bir barınma gereksinmesinin sonucu olarak üretilmemiş, hazine ve belediye arazilerinin yağmalanması sonucunu doğurmuştur. Bu dönemde gecekonduya göz yuman bir devlet politikasının uygulandığını söylemek yerinde olacaktır.

Türkiye’de kentsel dönüşümü gerektiren bir diğer önemli faktör ise depremlerdir. Acı deneyimlerle fark edilen deprem gerçeği, kentsel yenilenmenin bir zorunluluk olduğunu da gözler önüne sermiştir. Sağlıksız yapı stoklarının deprem öncesinde tespit edilmesi ve bertaraf edilmesi olası bir depremde can ve mal kayıplarını en aza indirecektir. Birinci derece deprem kuşağı içinde bulunan Türkiye, yaşadığı acı deprem tecrübelerinden sonra kentlerde yapılanma şartlarını yeni bir anlayış içinde ele almış, yapılar ile ilgili ciddi kontrol mekanizmaları devreye sokmuştur.

Sağlıklı bir imar düzeninin kurulabilmesi için, kentlerin yerel koşullarının ayrıntılı etüdüne dayanan bir plana göre gelişmesi gerekmektedir. Ancak gerek 1950’li yıllardan bu yana yaşanan hızlı kentleşme eğilimi, gerekse bölgeler arası gelişmişlik farkları nüfus ve yatırımlar dengesiz olarak belli bölgelere yığılması, köylerden kentlere hızlı göç sonrasında düzensiz, sağlıksız ve güvenli olmayan yerleşim alanları ortaya çıkarmıştır (Ülger, 2010: 186). Ayrıca, bu bölgelerdeki koruma alanları da yer yer tahrip edilmiştir.

Türkiye’de çıkarılan yasaların, gecekondu ve sağlıksız yapılar sorununu çözmeye gecekondu yıkım ve yenisinin inşa edilmesine izin vermemek ile yoksul ve dar gelirli insanların arsa edinmelerine olanak sağlamak üzere iki yolu tercih ettiği görülmektedir. Anayasanın 56. maddesi herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğu ve çevreyi geliştirmenin devletin ve vatandaşın görevi olduğu belirtilmiştir. 57. maddesinde ise devletin, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeten bir planlama çerçevesinde konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri almakla yükümlü olduğu düzenlenmiştir.

Anayasada ortaya konulan bu ilkeler çerçevesinde kentlerin fiziki mekânlarının güvenli, nitelikli ve yaşanabilir kılınması için deprem ve diğer afet riskleri taşıyan, köhnemiş, korunması gereken tarihi ve kültürel yapıların yenilenmesi ve iyileştirmeye tabi tutulması toplum yararı esas alınarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

2.3. Kentsel Dönüşümün Hedefleri ve Kentsel Dönüşümde Uygulama Biçimleri

Kentsel Dönüşüm, faaliyet alanı ve doğası gereği, mevcut şehrin yapısına ve burada yaşayan insanların fiziksel, sosyal ve ekonomik geleceği üzerine ve buna bağlı olarak da kentin bütün geleneklerine etki edebilmektedir. Bu nedenle bütün planlama çalışmalarında, sosyologlar, ekonomistler, mühendisler, mimarlar, plancılar gibi farklı disiplinlerin birlikte çalışması gerekmektedir (Şişman, 2009: 30).

Kentsel dönüşüm şu amaçlara hizmet etmek üzere tasarlanmalıdır:

1-Kentin fiziksel koşulları ile toplumsal problemleri arasında doğrudan bir ilişki kurulmalıdır. Kentsel alanların çöküntü alanı haline gelmesindeki en önemli nedenlerden biri toplumsal çökme ya da bozulmadır. Kentsel dönüşüm projeleri, temelde toplumsal bozulmanın nedenlerini araştırmalı ve bu bozulmayı önleyecek önerilerde bulunmalıdır.

2-Kent dokusunu oluşturan birçok ögenin fiziksel olarak değişim ihtiyacına cevap vermelidir.

3-Kentsel refah ve yaşam kalitesini artırıcı bir ekonomik kalkınma yaklaşımını ortaya koymalıdır.

4-Kentsel alanların çöküntü bölgeleri haline gelen yerlerde ekonomik canlılıkları yeniden sağlamalıdır.

3. Kent Kimliği ve Kent Kimliğinin Oluşumu

Kimlik, bir nesnenin veya objenin diğerlerinden farklılığı, tekliği ve bireyselliği ile ayrılması şeklinde tanımlanabilir. Bu tanımdan hareket ettiğimizde kent kimliğini, bir kenti diğer kentlerden

ayırılmamızı sağlayan, kente özgü değerlerin ve unsurların toplamı olarak ifade edebiliriz. Kentsel kimlik, kente ait anımsanabilir ve ayrımsanabilir biçimsel özelliklerle beraber bireylerin kente yüklediği anlamla oluşmaktadır. Çok uzun bir süre gerektiren kent ile özdeşleşme duygusunun kentin fiziksel özellikleri kadar onu kuşatan sosyal çevre ve bileşenlerine bağlı olduğu kuşkusuzdur (Oktay, 2011: 10).

Kent kimliklerinin ortak özelliklerinden birisi olarak ifade edebileceğimiz yapısal yoğunluklar ilk çağlardan beridir topografya, iklim veya savunma ihtiyaçlarına bağlansa da bütünleşik ve yoğun kent dokusu temel bir gereksinme olarak ortaya çıkmıştır. Oktay çalışmasında (2011: 11) “Eski Mısır Hiyeroglif yazısında ‘kent’ ve ‘ana’ kelimelerinin aynı sembolle gösterilmesi de kentin sıcak, sarı, kucaklayıcı bir şey olarak algılandığının işareti” olarak belirterek eski Mısır Medeniyeti’nin kenti tanımlamada ona yüklediği anlamı da ortaya koymuştur.

Çağdaş İngilizce ve Rusçada kent anlamına gelen sözcüklerin (town ve gorod) başlangıçta kapalı yer anlamına gelmesi dikkat çekmektedir. Nitekim kentler surlarla çevrili, bir hendekle korunan ve içine kapılardan girilen, kare ya da daire biçimindeki bir alandan oluşan kapalı bir alan olarak tanımlanmaktaydı (Yeter, 2008: 17). Verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere kente yüklenen anlamlar onların işlevleri ile ilişkilendirilmiş ve insanlar tarafından verilmiştir. Zira bir kentin kimliği ancak ve ancak bu kentle ilgili insanların ürettikleri veya taşıdıkları bir zihinsel yapı olarak düşünülebilir. Bir kente kimlik veren şeyler zaman içerisinde çeşitlilik göstermektedir. Örneğin köyler, kentler ve bölgeler, adetleri, töreleri, gelenek ve görenekleri; tapınakları, kiliseleri, camileri, anıtları ve görkemli yapılarıyla ayırt edilirken tarihsel süreç içerisinde doğal afet, yapılarıdaki yıpranma veya imar planlarındaki değişikliklerle yıkıldıkça, toplumun geçmişinin tanığı olan görece ufak ve değer atfedilmeyen mimari öğeler kolektif kimlik açısından önem kazanmaya başlamıştır (Bilgin, 2011: 41).

Kent kimliğinin olmasının kente ve kentliye kazandıracığı hususları ana başlıklar altında şöylece sıralayabiliriz:

- 1-Kent kimliğinin olması, en başta onu diğer kentler arasından ayırıp tanınır hale gelmesini sağlar.
- 2- Kentin büyüme modeli kent kimliğine uygun biçimde gelişir.
- 3- Kentin var olan kimliğine zarar verecek kullanımlar en başta reddedilir.
- 4- Toplumsal duyarlılık kent kimliğine bağlı olarak artar.
- 5- Kentsel kaynakların kullanımı kent kimliğine paralel olarak rasyonalize olur (Demir, 2006:117).

Bir kentin kendine özgü bir kimliğinin olduğunu söyleyebilmek için, bu kent sakinlerinin kenti bu kimliği ile benimsemesi ve oluşumuna aktif katkı vermesi oldukça önemlidir. Kentlerin meydanlarına, cadde ve sokaklarına verilen isimler de kentin kimliğini oluşturan önemli unsurlardır. Bu ve benzeri yerlere verilen isimler kentin tarihi olaylarını veya ülke için önemli hizmetler vererek ülkeye mal olmuş önemli devlet adamlarının isimleri olduğundan tarihle bir bağ kurulabilmekte ve kenti sonradan tanyanlarda bile bir tarih bilinci oluşturmaktadır.

Kentlerin kendine özgü kimliği küreselleşme süreci ile birlikte marka oluşturma sürecine sokularak ekonomik bir değer olarak pazarlanmaya başlanmıştır. Her kentin bir diğerinden ayrılan özellikleri ve farklılıkları o kenti değerli kılmakta, kent markalarının imajlarını oluşturmaktadır. Örneğin, yüz yetmiş kanal ve su yollarından oluşan yapısıyla Venedik, Nil Nehri ve Mısır Piramitleri’yle Kahire, Asya ile Avrupa’yı birbirine bağlayan yapısı ile İstanbul coğrafi ve tarihsel kimlikleri sayesinde farklılaşmış ve birer dünya markası haline gelmişlerdir. Kentsel kimlik işaretleri kültürel kodlarla da ilgilidir. Hatta sırf yeme içme alışkanlıkları dahi kente ilişkin bir tanımlama yapılmasını sağlamaktadır.

Ayrıca kentler bu olumlu ve farklı görülen kimlikleri sayesinde sabit sermaye yatırımlarını ve ulaştırma, turizm, kültürel etkinlikler gibi dolaşımdaki sermayeyi kendilerine çekmeye çalışmaktadır. (Özdemir, 2009: 113).

3.1.Kent Kimliği, Kültür ve Mekân ilişkisi

Kent kültürü, kentin doğurduğu, kente özgü kültüre denmektedir. Kentin temel özelliği tarım dışı üretim faaliyetlerinin ağırlıklı olmasıdır. Kent toplumu, heterojen, kan bağına bağlı akrabalık ilişkileri yerine mesleki örgütlenmelerin ön plana çıktığı, sosyal baskı mekanizmalarının sınırlandığı, bireyin “ben” olarak toplumsal ilişkilerde yer aldığı örgütlü toplumdur (Kaypak, 2010: 377).

İnsan eli ile yapılmış çevre olan kent, aynı zamanda, bilgi ve kültürün yıllarca biriktiği alanlar olarak, doğal çevreye göre önemli üstünlüklere sahiptir. Kültür kent yaşamını, kentlerin kendine özgü tarih ve yaşam deneyimlerinde oluşan birikimleriyle biçimlendirmektedir (Güvenç, 1994: 48). Kültür, insanın çalışma alanından, eğlenme- dinlenme merkezlerinin düzenlenmesine, barındıkları evlerin planından, yerleşim yerinin seçimine, beslenme alışkanlıklarından, düğün ve bayram merasimlerine kadar her şeyi etkiler. Kent yaşamında bireyler, davranışlarını sergileme ve seçim yapma özgürlüğünden yararlanırlar. Bu seçimleri yaparken kendi kültürel kodlarına göre karar verirler. Bir kimlik ögesi olan kültür, toplumun geleneğini, göreneğini, yaşama biçimini, adetlerini, alışkanlıklarını kapsayan bir kavram olduğu için, kültür ve kimlik arasındaki ilişki önem taşımaktadır (Kaypak, 2010: 378).

Kent, üzerinde yaşayan insanlar için yer olmanın ötesinde toplumsal aidiyetlere, farklı yaşam deneyimlerine, kimliksel ve kültürel çoğulculuğa mekân olmaktadır. Kentin, kent olarak algılanmasında fiziki ve mimari örgütlenmesinden çok, taşıdığı kültürel temsiliyet ve derinlikle ilişkilidir. Zira kent uzam (space) ve alan (place) ekseninde varlık kazanmış birer kültürel örgütlenmedir (Aytaç, 2012: 506).

Kent mekândır. Mekân ise insanlar ona nasıl şekil verirse ona göre biçimlenmekte ve anlam kazanmaktadır. Bir kentin coğrafi içeriği, kültürel düzeyi, mimarisi, yerel gelenekleri yaşam biçimi kente şekil vermektedir. Günümüzde ekonomik kalkınma, gelişme süreçleri ve stratejileri ile kültür stratejileri gittikçe birbirine eklenmektedir. Girişimci Kent Yönetimi olarak da adlandırılan bu yeni kent politikaları, kentin tarihi, kültürel ve mimari dokusunun bir meta olarak pazarlanmasını önceleyen bir algılamaya sahiptir. Girişimci kent yönetimlerinin sermaye, yüksek vasıflı emek ve yüksek gelirli turist çekme amaçlarına yönelik çalışmaların merkezinde ise kentin tarihi ve kültürel mekanlarının restorasyon işlemlerine tabi tutulmaları yer almaktadır (Geniş, 2011: 53).

3.2.Kentsel Mekânların Kent Kimliği Oluşturmadaki Gücü Bağlamında Diyarbakır “ Sur” İlçesi ve Önemi

Diyarbakır’ın kimliğini diğer kentlerden ayıran önemli imaj öğelerinden birisi de surlardır. Günümüzde açık hava müzesi niteliğinde olan surlar Roma Dönemi, Bizans, Abbasi, Selçuklu, Artuklu, Eyyubi, Akkoyunlu ve Osmanlı Dönemlerinde de önemini korumuş, yeni eklemeler ve onarımlarla günümüze kadar gelmiştir. Bütün bu onarım ve koruma çalışmaları surların ana mimari özelliğine uygun gerçekleşmiş (Çatalbaş,2012: 48), Diyarbakır Suriçi bölgesi tarihin her döneminde belirli değerlere sahip bir yerleşme alanı olmuştur. Bu değerlerden en önemlisi yaşayan kentsel sit alanı özelliği göstermesi başta olmak üzere kale duvarlarının Suriçi’nin bütününe koruması ve önemli tarihi ticaret ve askeri ulaşım aksında yer alması ve dolayısıyla uzun yıllar ticari bir merkez görevi görmesi gibi değerler sayılabilir.

Sur içi bölgesinin önemi sadece Diyarbakır kalesi ve surlarından kaynaklanmayıp çok zengin bir çeşitliliğe sahip tarihsel dokusundan da kaynaklanmaktadır. Her şeyden önce surlar, uzunluk açısından Çin Seddi’nden sonra dünyanın en uzun ikinci suru dur. Hasan Paşa Hanı, Deliler Hanı, Deva Hamamı, Çardaklı Hamam 1500’lü yıllara tarihlenen önemli eserlerdir. Ayrıca çok sayıda tarihi çeşmeye ev sahipliği yapan bölge, Dicle Nehri üzerine inşa edilmiş olan on gözlü köprüye de sahiptir.

Suriçi bölgesi inanç turizmi bakımından önemli sayılan Ulu Camii, Nebi Camii, Muallak Camii (Dört Ayaklı Minare), Hz. Süleyman Camii (Kale cami), İskender Paşa Camii, Hüsrev Paşa Camii gibieserler, 12. yüzyıla tarihlenen Zinciriye ve Mesudiye Medreseleri, çok sayıdaki mescit ve türbede inanç turizmi açısından önem taşıyan eserlerdir. Bölgede Hristiyanların farklı mezheplerine ait cemaatlerden oluşan Gregoryan, Yakubi, Ortodoks, Asuri ve Keldani kiliseleri de bulunmaktadır.

(Halifeoğlu, 2010: 330).Örneğin Ali Paşa mahallesinde bulunan Meryem Ana Süryani Kilisesi, Özdemir mahallesi Yeni kapı sokakta bulunan Mar PetyunKeldani kilisesi ve iç kalede yer alan Saint George kilisesi bunlar içinden öne çıkan yapılardır.

Tarihi ve kültürel birikimi açısından sadece Diyarbakır için değil, bölge açısından da oldukça önemli olan Suriçi bölgesinden yerli ailelerin 1945’lerden itibaren büyükşehirlere göç etmeleri neticesinde alt gelirli kesimlerin bu bölgeye yerleşimleri artmaya başlamıştır (Kejanlı ve Dinçer, 2011; 101). Bu durum bölgede yaşayan halkın müşterek yaşamını zorunlu kılmış ve mahallede mekânın ortak kullanımını önemli bir hale gelmiştir. Örneğin, düğünlerde sokakların kullanılması, yas alanı olarak yas evinin yakın çevresindeki evler dâhil bütün alanların kullanılması, ekmek pişirmek üzere sokaklarda yapılan derme çatma tandırların mahalleliye hizmet etmesi bunlar arasında sayılabilir.

Suriçi bölgesinin ekonomik hayatı değerlendirildiğinde; bölgenin kentin kurulduğu ve sur dışına çıkmadığı uzun dönemler boyunca kentin tek idari ve ticari merkezi konumunda olduğu görülmektedir. Kentin büyümesi sonucunda idari fonksiyonların sur dışına çıktığı ve sur dışı bölgelerde oluşan yeni yerleşim alanlarına yönelik yeni ticari aksların geliştiği görülmektedir. Suriçi bölgesi her ne kadar kentin idari merkezi olma özelliğini yitirmiş olsa da geleneksel ticaretin varlığı nedeniyle ticari merkez işlevini halen sürdürmektedir. Suriçi’nde ticari faaliyetler ağırlıklı Gazi Caddesi, Melik Ahmet Caddesi, İnönü Bulvarı gibi önemli ulaşım aksları üzerinde yoğunlaşmış bir biçimde sürdürülmektedir (Karacadağ Kalkınma Ajansı, 2013: 32).

Suriçi bölgesinin en önemli özelliklerinden birisi de kente kimlik kazandıran “Diyarbakır evleri” nin büyük bir çoğunluğunun burada bulunmasıdır. Bu evlerin inşasında kullanılan ve yöresel bir malzeme olan bazalt taşı ve kireç taşı bölgenin vazgeçilmez yapı elemanlarıdır. Bu taşlar siyahtan griye, griden beyaza doğru uzanan birtakım renklere sahiptir. Bu taşların farklı biçimlerde yontularak, gerekli kalınlıklarda örülmesi ve oluşturulan ana taşıyıcı duvarların yatayda ahşap kirişlerle birleştirilmesi ile yapılar ortaya çıkmaktadır. Bu bölgede gerçekleştirilecek bir kentsel dönüşüm uygulamasında bu yapıların birebir muhafazası kent kimliğinin korunması bağlamında büyük önem taşımaktadır.

4.Diyarbakır “Sur” İlçesindeki Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Kent Kültürü ve Kimliğinin Korunması

Merkezi yönetim, Diyarbakır ili, Sur ilçesi sınırları içerisinde kalan ve üzerindeki yapılaşma sebebiyle “Riskli Alan” ilan edilen Suriçi bölgesinin, üzerindeki sağlıksız yapılaşmadan arındırılması öncelikli hedef olarak belirlenmiştir. Bölgede yer alan tarihi ve kültürel değerlerinin yeniden gün yüzüne çıkarıldığı, turizm potansiyelinin oluşturulduğu, alt yapısı tamamlanmış, gerekli sosyal donatısı bulunan sağlıklı, güvenli yaşama alanı haline getirilmesine yönelik uygulamalar hayata geçirilmiştir. Ayrıca Suriçi geleneksel konut dokusunu oluşturan sokaklar, zorunlu servis amaçlı araç girişleri (alt yapı onarımı, taşınma, çöp toplama, hasta nakli vb.) dışında, yaya yolu olarak kullanılması düşünülmüştür. Koruma Amaçlı İmar Planı kararları doğrultusunda yol olarak kullanılması önerilen alanlar genel olarak mevcut sokak ve caddelerden oluşmakta olup sokaklarda kapsamlı bir genişletmeye gidilmemiştir.

Ne var ki kentsel sit alanı olarak tescillenmiş olan, çarpık kentleşmenin ve gecekondulaşmanın yoğun olduğu Suriçi bölgesinde, yerinde dönüşüm mevcut kullanıcıların ihtiyacını karşılayabilecek yeterli yapı stokuna sahip değildir. Bu nedenle Rezerv yapı alanı ihtiyacını doğurmaktadır. Rezerv yapı alanının, dönüştürülecek alanın bulunduğu ilçe sınırlarındaki alanlardan seçilmesi öncelikli olarak düşünülmüştür. Fakat Diyarbakır genelinde 3083 Sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesi Kanunu ve 5403 Sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu kapsamında yapılmış olan planlama çalışmaları sebebiyle şehir merkezi çevresinde “Rezerv Yapı” alanı olarak kullanılıp konut üretimine tahsis edilecek alan bulma hususunda sıkıntı yaşanmaktadır.

Kentsel dönüşüm ve kentsel yenilenme çalışmalarına ilişkin ortaya konulan araştırmalarda, bugüne değin gerçekleştirilen kentsel dönüşüm pratiklerinin beklenilene vermediği ve bu yeni süreçte yapılacak çalışmaların halka ve ilgili taraflara iyi anlatılması gerektiği ifade edilmiştir. Hatta kentsel dönüşüm konusunda yapılacak planlamaların mahalle meclisleri ve benzer yerel örgütlenmeler ile

birlikte kurgulanması, sürdürülebilir çözüm için halk katılımının esas olduğu, sorunların çözülmesi için dönüşümün sosyal ve ekonomik boyutlarının da atlanmayarak planlama ve uygulamalara dâhil edildiği süreçlerin izlenmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu değerlendirmelere ilaveten Suriçi bölgesinde ortaya konulması gereken bir diğer politika uygulaması ise “yık- yap” politikası yerine “Kültürel Mirasın Korunması” politikasına geçişin sağlanması gerekliliğidir.

Kentsel dönüşümde sistem içerisinde yer alan aktörlere bakıldığında üç sacayağından oluştuğunu görülür. Bunlardan ilki vatandaş, malik ya da yasal anlamda hak sahibi olan gerçek veya tüzel kişidir. Vatandaşın projeye ilgisi, katılımı ve olur vermesi kentsel dönüşümün en önemli anahtarlarından biridir. Bunun dışında kentsel dönüşüm projelerinin karar organları ve yürütücüleri kamu otoriteleridir. Genellikle de yerel yönetimlerdir. Bunlar aynı zamanda projelerin siyasi ve idari sahibidirlir (Esen, 2012: 330). Özel sektör de projeleri gerçekleştirilmesi beklenen, sermaye ya da uzmanlık kaynağına sahip, gelir beklentisi içerisinde olan taraftır.

Kentsel dönüşüm uygulamaları için akıldan çıkartılmaması gereken temel şey, bu çalışmaların insana hizmet odaklı olması gerekliliğidir. Ülkenin çeşitli yerlerinde uygulanan rant merkezli uygulamaların Suriçi bölgesi veya benzeri kültürel miras öğeleri taşıyan yerlerde uygulanmaması ayrıca önem taşımaktadır. Burada yapılması gerekenlerden biri projenin “özel sektör- kamu birlikteliği” yerine “kamu- vatandaş” işbirliği projesi olarak yürütülmesidir. Bu model önerisi esasen kamulaştırma benzeri bir uygulamadır. Bina veya bağımsız bölüm sahiplerine bedeli ödenerek alınan yapılar ilk ve orijinal hallerine dönüştürülerek kentin kimliğinin önemli yapı taşlarından olan sivil mimari örnekleri korunmuş olacaktır. Kentsel dönüşüm konusunda ortaya konulan araştırmalarda kentsel dönüşümün amaçları arasında kentsel alanların çöküntü alanı haline gelmesindeki nedenler arasında yer alan toplumsal çökme ve bozulmanın nedenlerinin araştırılması ve bu bozulmayı önleyecek öneriler geliştirilmesi ve kentsel alanlarda çöküntü bölgesi haline gelen yerlerde ekonomik canlılığın yeniden sağlanması yer almaktadır. Suriçi bölgesinin kentsel dönüşümünde bu amaçların her ikisinin de birlikte sağlanması ayrıca önem taşımaktadır.

Suriçi bölgesinde yaşayanlarla yapılan görüşmeler ve gözlemler neticesinde ortaya çıkan durum değerlendirildiğinde bölgenin kentsel dönüşümünden memnun kalan vatandaşlar bulunduğu gibi memnun olmayan ve önceki halini talep edenler de bulunmaktadır. Kentsel dönüşümden memnun kalmayanların büyük bir çoğunluğu eski Diyarbakır evlerinin ana yapı malzemesi olan bazalt taşlarının yeniden kullanılmadığı bu taşların kullanılabilir olanlarının dahi kamyonlara yüklenerek Dicle Nehri yakınlarındaki hafriyat alanına taşındığı ifade edilmiştir. Yapılar mimari proje bazında eski Diyarbakır evlerine benzemekte fakat yapı elemanları tamamen değişmiş durumdadır. Nitekim merkezi siyasi otoriteye yakın kanaat önderleri ile yapılan görüşmelerde genel yaklaşımı ifade edilen cümlelerden görmek mümkün

“Şu ana kadar kentsel dönüşümün başarılı olduğu söylenemez, lakin Hükümetin aksaklıkları gördüğümüz ve Sur bağlamında dönüşümün daha ciddi bir şekilde ele alınacağını düşünüyoruz”

Değerlendirmesi kentsel dönüşüm konusunda sıkıntıların olduğunu göstermesi anlamında önemlidir. Kentin Suriçi bölgesine turistik gezi amacıyla gelen çok sayıda yerli turistlere kentsel dönüşümün sonuçları sorulduğunda da

“Eski taş evlerin yerine taş kaplamalı betonarme yapıların inşa edilmesinden üzüntü duyduk” şeklinde ifade edilmiştir.

Konu sadece bu taş evler bağlamında değerlendirildiğinde dahi kentsel dönüşümün kent kimliğine uygun olmayan yapı malzemeleri ile gerçekleşmesi kentin kimliğine zarar verildiği ifade edilebilir. Oysa kentsel dönüşümde kentin var olan kimliğine zarar verecek kullanımlar en başta reddedilmelidir. Suriçi bölgesinin en büyük talihsizliği yaşanan terör eylemleri nedeniyle tarihi yapıların önemli ölçüde zarar görmüş olması ve bir kısmının geri dönülemez şekilde tahrip edilmiş olmasıdır.

Bölgede gerçekleştirilen kentsel dönüşümün en olumsuz yönlerinden biri de bölgede bulunan mahallelerde yaşayan sakinlerin bir kısmının kendi mahallelerini terk etmek zorunda kalmalarıdır. Bunun dışında kentsel dönüşümün getireceği yeni kültür kalıpları eski sakinlerin yaşam tarzlarına

uygun olmayacaktır. Eski sakinler ile yeni sakinler arasında önemli sayılabilecek kültürel uyum sorunları görülecektir. Yine bu konuda mahalle sakinleri ile yapılan görüşmeler bu endişeleri çok açık ve net ortaya koymaktadır. Bölgede ikamet eden bir öğretmenin bu konudaki değerlendirmesi;

“Komşularımızın bir kısmı başka mahallelere göç etmek durumunda kaldı, kimler gelecek göreceğiz.” şeklindedir.

Kentsel dönüşüm konusunda yerel yönetimlerin, alternatif modeller geliştirmesi, bu modelleri uygulama alanındaki yerel halkla paylaşması ve katılımcı, şeffaf, demokratik bir süreci izlemesi sorunların çözümünü kolaylaştıracaktır. Fakat maalesef bu konuda yerel yönetim merkezi idarenin gerisinde kalmıştır. Kentteki işsizlik ve yoksulluk düşünüldüğünde, kent yöneticileri ve yerel siyaset ikilem içerisinde. Yerel siyasetçiler Diyarbakır suriçi bölgesine kentsel dönüşüm uygulaması sayesinde sermaye çekebileceğini biliyor ve buna olumlu yaklaşıyor. Yerel siyaset, aynı zamanda bölgeye 1980’li yıllardan sonra göçlerle gelen ve bir etnik kimlik etrafında toplanan insanların kentin dışlananları haline gelmesi olasılığının da farkındadır ve bu durumun doğmasını da arzu etmemektedir.

Güvenlik sorunları nedeniyle boşaltılan köylerden Sur ilçesine göç etmiş bir serbest meslek erbabı

“Biz zaten köylerimizden buralara göç ettik, şimdi de kentsel dönüşümle yine göç etmek zorunda kalacağız.” yaklaşımı bunu net bir şekilde ortaya koyan değerlendirmelerdendir.

Benzer bir yaklaşım Suriçi bölgesinde yaşamamakla beraber kenti bilen bir görüşmeci tarafından aktarılmıştır.

“ Sur’da yaşayan halk fakir, dolayısıyla başını sokacağı bir evi ve evde aşı olsun razı. Ancak çoğu Sur’u terk etmek zorunda kaldı” değerlendirmesi ile Suriçi bölgesinde yaşayanların içine düştükleri zorlukları vurgulaması bakımından önemlidir.

Mimarlar Odası Diyarbakır Şube Başkanı Necati Pirinççioğlu, verdiği bir mülakatta kentsel dönüşüm müdahalelerine bakıldığı zaman mağdurların zorunlu göçle büyük kentlere göç etmiş yurttaşlardan oluştuğunu ifade ederek, Suriçi bölgesindeki kentsel dönüşüm ile kişilerin gecekondusunun çok ucuza alınıp kent dışında yapılan TOKİ’ler için de yüksek meblağlar talep edildiği için sabit bir geliri olmayanların bu yapıları alamadığını dolayısıyla “mülksüzleştirme” sonucunu doğuran bir operasyon olduğunu ifade etmektedir (<http://hurbakis.net/20.04.2018>).

Bölgedeki kentsel dönüşüme çeşitli itirazların olması doğaldır. Söz konusu bu itirazların merkezi idare ve yerel yönetimin iş birliği içinde çalışması ve konuyu rant merkezli değil kentin kültürel ve tarihi değerlerinin kazanılması şeklinde görülmesi halinde karşılıklı mutabakat sağlanarak dönüşüm gerçekleştirilmiş olacaktır.

5. Sonuç

Diyarbakır, Güneydoğu Anadolu bölgesinin tarihi ve kültürel birikimi ile en önemli kenti olmakla beraber Suriçi bölgesi de Diyarbakır’ın değerlerini, kent kimliği öğelerini bünyesinde taşıyan bir yaşam alanıdır.

Tarihsel süreç içerisinde zaman zaman restorasyon çalışmaları ile ayağa kaldırılmaya çalışılan surlar ve tarihi yapılar 1980’li yıllardan sonra güvenlik nedeniyle boşaltılan köylerden gelen vatandaşların yerleştiği ve gecekondulaşmanın arttığı sürece girilmiştir. Bölgenin kimliğinin korunması ve tarihi yapıların görünürlüklerinin artırılması ancak kentsel dönüşüm uygulaması ile mümkün olacağından merkezi yönetim kentsel dönüşüm uygulamasına karar vererek uygulamaya geçmiştir. Bölgede kentsel dönüşüm uygulamasının gerekliliğine yerel siyaset de inanmakla beraber uygulamanın nasıl olacağı konusunda birtakım ayrılıklara düşüldüğü görülmektedir.

Suriçi’nde başarılı bir kentsel dönüşüm için yerel yönetim merkezi idare ile ne kadar uzak politikalar gütse de kent kimliğinin korunması bağlamında Diyarbakır’ı diğer kentlerden ayırıp tanınır hale gelmesini sağlayan yapıların korunmasında ve ayağa kaldırılmasında işbirliği içine girmelidir. Bu hali ile kentin büyüme modelinde turizm önemli bir yer tutabilecektir.

Seçilmiş yerel yönetim birimleri itirazlarını kentsel dönüşümün yapılmasına değil kentin bilinen kimlik unsurlarına zarar verecek uygulamalara yönelmeli, bölgedeki kentsel dönüşümün başarısı için “yık-yap” politikası yerine “tarihsel ve kültürel olanı koru”, rant yerine ise “halkın ihtiyaçlarına göre proje üret” yaklaşımı olmalıdır.

KAYNAKÇA

Aytaç, Ömer (2012) “ Kent Mekanlarının Sosyo-Kültürel Coğrafyası” *Kent Sosyolojisi*, Ed.Köksal Alver, Ankara, Hece Yayınları

Bilgin, Nuri (2011) “Sosyal Düşüncede Kent Kimliği” *İdeal Kent*, Kent Araştırmaları Dergisi, Sayı:3, Mayıs, Ankara

Çatalbaş, Funda (2012), “Suriçi Bölgesi Kentsel Dönüşüm Projesi ve Diyarbakır Turizmine Katkısı”, *Journal of Faculty of Theology Bozok Universty*, S1(1), ss. 47-65

Demir, Cüneyd (2006) “Kent Kimliği Geliştirme Sürecinde Mekânsal Model Tasarımı ve Kent Plancılarının Rolü” *Planlama Dergisi* sayı 3

Duman, Betül, Coşkun,İ.,(2015) *Kentsel Dönüşüm*, Literayayıncılık, İstanbul

Esen, Buğra Kağan (2012), 6306 Sayılı Yeni Yasa İle İstenen Anlamda Kentsel Dönüşüm Elde Edilebilir mi? 3. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Sempozyumu, 6-7 aralık 2012, Ankara

Geniş, Şerife (2011) “ Küreselleşme, Kent ve Kültür”,*İdeal Kent*, Kent Araştırmaları Dergisi, Sayı:3, Mayıs, Ankara

Görün, Mustafa, M. Kara (2010) “Kentsel Dönüşüm Ve Sosyal Girişimcilik Bağlamında Türkiye’de Kentsel Yaşam Kalitesinin Artırılması” *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 8(2)

Göz, Ali Cem (2008) “Kentsel Dönüşümün Esasları ve İskoçya ‘Whitfield’ Örneği” *Yerel Siyaset Dergisi*, Temmuz, 42.sayı

Güvenç, Bozkurt (1994) *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitapevi, İstanbul

Halifeoğlu, Meral (2010) “Diyarbakır Suriçi’nde Yer Alan Mescitler”, *Nebiler, Sahabeler, Azizler ve Krallar Kenti*, Ankara: TDV Yayınları

Karacadağ Kalkınma Ajansı (2013), *Suriçi Sosyo Ekonomik Analiz Projesi Raporu*.

Kaypak, Şafak (2010) “Antakya’nın Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi” *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyol Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7(14)

Kaypak, Şafak (2010) “ Kentsel Dönüşüm Faaliyetlerine Etik ve Sosyal Sorumluluk Temelli Bir Yaklaşım”, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi* 3(2), 84-105

Kejanlı, Türkan ve Dinçer İclal (2011), *Diyarbakır Kale Kentinde Koruma ve Planlama Sorunları*”, *Mega Journal*, S. 6(2), ss.95-108

Korkmaz, Hatun (2013) “Yerel Politikalarda Kentsel Dönüşüm Uygulamaları: Kayseri İli Örneği”, *Yerel Politikalar Dergisi*, S4, ss.116-140

Oktay, Derya (2011) “Kent Kimliğine Bütüncül Bir Bakış”,*İdeal Kent*, Kent Araştırmaları Dergisi, Sayı:3, Mayıs, Ankara

Öner, Şebnem (2007), *Kentsel yenilenme Kapsamında Kentsel Dönüşüm Projelerinin İstanbul Küçükçekmece Kentsel Dönüşüm Projesi Örneğinde İrdelenmesi*, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bartın

Özdemir, Şuayip (2009) “ Kent Markası ve Marka İmajının Ölçümü: Afyonkarahisar Kenti Üzerine Bir Araştırma” Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F.Dergisi, 10 (2)

Özden, Pelin Pınar (2008) *Kentsel Yenileme*, İmge Kitapevi, Ankara

Özden, Pelin Pınar (2001) “ Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler ve İstanbul Örneği”, İ.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 23-24

Sağır, Adem (2009) “Kentsel Dönüşümlerden Sosyal Değişmelere: Pendik Belediyesi Örneği, Akademik İncelemeler Dergisi, 4(2)

Şişman, A, D. Kibaroglu (2009) “ Dünyada ve Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları”, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı 11-15 Mayıs, Ankara

Ülger, Nihat Enver (2010) *Türkiye’de Arsa Düzenlemeleri ve Kentsel Dönüşüm*, Nobel Yayınları, Ankara

Yeter, Enis (2008) *Kentsel Gelişme ve Kültür Değerleri*, Tarihi Kentler Birliği Yayını